

HOOFDSTUK 5 EUROPA TUSSEN 1850 EN 1940.

**In de jaren dat een mens leeft,
gebeurt er veel
waaraan hij geen schuld heeft,
maar wel slachtoffer van wordt.**

De geschiedenis van Europa is op papier of op internet gemakkelijk in perioden te verdelen, maar je mag niet vergeten dat elke 'periode' wortels heeft in ver of nabij verleden. Wat er gebeurt in de 19^e eeuw heeft banden met ontwikkelingen van keizerrijken, koninkrijken, democratieën, republieken in de eeuw daarvoor. Ook blijkt 'de bril' van de auteur van invloed, waardoor vertekeningen van de werkelijkheid ontstaan.

Door verbeterde toegankelijkheid van bronnen door digitale openbaarmaking kunnen deskundigen hun meningen uitwisselen en bijstellen.

Veel informatie is toegankelijk via o.a. wikipedia.

Om globaal inzicht te krijgen wat er gebeurd is in Europa tussen 1815 en 1940 citeer ik hier uit o.a.:

**Andriessen, J.H.J. (2013¹¹). *WO I. De eerste wereldoorlog in foto's*.
Rebo Productions B.V.**

Meijer, Hajo G. (2004²). *Het einde van het Jodendom*. Persoonlijke beschouwingen over Jodendom, Holocaust en Israël. Amsterdam: Vassallucci.

De machtsblokken in Europa.

In de 19de eeuw ontstaan in midden-Europa twee machtsblokken. Keizer Napoleon heerst tot 1815 als dictator over Frankrijk. Na zijn aftreden en verbanning naar Elba blijkt hoe Europa onder zijn bestuur heeft geleden. De Fransen verheerlijken hem en zien

hem graag terug tot herstel van de rijke dagen van weleer.

Een neef van Napoleon weet wat er leeft onder de bevolking en speelt daarop in. In 1848 wordt hij President van Frankrijk en laat zich in 1852 als Napoleon III tot 'keizer der Fransen' kronen. Zijn politiek is daarna voortdurend er op gericht, de invloed van Frankrijk in Europa te vergroten.

Maar daarbij stuit hij op de groeiende wens tot zelfstandigheid van Duitse koninkrijkes en staten, door dictator Napoleon in 1806 opgeheven als behorend tot 'het heilige roomse rijk.' Daartoe behoren het koninkrijk Pruisen en het koninkrijk Oostenrijk met de meeste aanspraken. De Pruisische minister-president Otto von Bismarck-Schönhausen (1815-1898) wil een herenigd Duitsland onder Pruisische leiding.

Conflict tussen Pruisen en Oostenrijk.

In 1864 voeren Pruisen en Oostenrijk gezamenlijk oorlog tegen Denemarken, maar krijgen ruzie over de verdeling van de buit, zodat er een interne oorlog uitbreekt (1866).

Die oorlog wordt in het voordeel van Pruisen beslist. Er ontstaat de Noord-Duitse Bond - waartoe Pruisen in zijn geheel behoort - als eerste stap naar het door Bismarck gewenste Nieuwe Duitsland.

De nieuwe Duitse eenheidsstaat.

Maar Bismarck weet dat er meer nodig is om de bevolking enthousiast te maken voor een nieuwe Duitse eenheidsstaat: een grote oorlog waaruit Duitsland zegevierend tevoorschijn komt.

Die gelegenheid doet zich al spoedig voor. Met Frankrijk ontstaat onenigheid over de mogelijke aanspraken van een Pruisische prins op de Spaanse troon. Een persbericht daarover wordt door Bismarck zo opgesteld, dat de Franse keizer - die zich toch al ergert aan de Pruisische militaire successen - zich beledigd voelt. De pers bespeelt met succes de sentimenten onder de bevolking. Beide landen verklaren elkaar op 19 juli

1870 de oorlog. De door Bismarck verlangde oorlog is een feit.

Napoleon hoopt op steun uit Europa, maar Beieren, Württemberg en Baden houden zich afzijdig. De Europese landen kijken toe. In een serie hevige veldslagen wordt het Franse leger verslagen.

Keizer Napoleon III wordt gevangen genomen en Parijs bezet. Om de schande en vernedering nog complexer te maken wordt in de Spiegelzaal van Versailles te Parijs op 18 januari 1871 door Bismarck het Duitse keizerrijk uitgeroepen.

'Duitsland lijft de rijke Franse provincie Elzas-Lotharingen, - ooit door de Fransen van de Duitsers afgenomen -, weer in. De macht van Frankrijk lijkt gebroken. Het Franse volk, geschokt en verslagen, verliest het vertrouwen in zijn leger dat vernederd is en zich nog maar nauwelijks vertoont. Na 1880 voorziet de Franse regering de grens met Duitsland van een verdedigingsgordel met 'onneembare' forten. De Franse militairen gaan plannen maken om ééns met Duitsland af te rekenen en Elzas-Lotharingen te heroveren.' Andriessen (2013¹¹). 12.

'Intussen ontwikkelt Duitsland zich tot een geïndustrialiseerd land dat steeds meer en steeds nieuwe producten maakt en daar markten voor zoekt. Deze economische groei wordt in Engeland met argusogen gevolgd. Zo worden Britse export-gebieden ineens overspoeld met goedkopere en kwalitatief betere producten, vooral elektronica en scheepsbouw.

Als Duitsland een koopvaardijvloot begint op te bouwen –het transport over zee is in handen van Britse firma's - raken de Britten gealarmeerd.

Bovendien wordt het de Duitse regering duidelijk dat, wil men het groeiend aantal mensen kunnen blijven voeden en de toenemende beroepsbevolking aan het werk houden, industrialisatie en export een bittere noodzaak zijn. Daartoe behoren het bezit van eigen koloniën.

Dit streven roept onder de Europese Mogendheden wrevel en angst op.' Andriessen (2013¹¹). 25.

De Eerste Wereldoorlog: The Great War, 1914-1918.

De Grote Mogendheden: Groot Britannië, Frankrijk, Oostenrijk-Hongarije en Rusland, verhogen hun defensiebudgetten, sluiten onderlinge verdragen etc. met het doel de expansie en macht van het Keizerrijk Duitsland in te dammen.

Maar iedere grootmacht heeft een eigen motief: Frankrijk wil Elzas-Lotharingen terug.

Rusland wil vrije doorvaart door de Dardanellen en de Bosporus voor zijn vloot. Sinds de Krimoorlog verboden gebied voor oorlogsschepen.

Groot-Britannië is beducht voor de Duitse economische expansie in eigen land.

Om zich te wapenen heeft Duitsland voor ogen een twee frontenstrijd: een defensief front tegenover de Franse versterkte frontlijn met forten en een preventief aanvallend leger tegen Rusland als dat land Duitsland bedreigt.

Zo begint The Great War, Wereldoorlog I, in de vroege ochtend van

28 juli 1914 met het binnentrekken van Duitse troepen in Luxemburg en België.

De details van de Wereldoorlog I en het lot van Duitsland zijn te lezen o.a. in Wikipedia.

De wapenstilstand.

Op 11 november 1918 's morgens om vijf uur komt een Duitse delegatie naar een spoorwegwagon in het bos "*Forêt de Compiègne*", 80 kilometer ten noordoosten van Parijs. Maarschalk Ferdinand Foch (1851-

1929), opperbevelhebber van de geallieerden ontvangt de delegatie.

Foch vraagt hen naar de redenen van hun komst. De Duitse afgevaardigde Matthias Erzberger (1875-1921) antwoordt dat hij graag de voorstellen tot een wapenstilstand wil ontvangen.

Foch antwoordt geen voorstellen te hebben. 'Wenst u om een wapenstilstand te vragen? Zo ja, dan wil ik u onze eisen noemen', en daarop laat hij een van zijn medewerkers die eisen in de Franse taal voorlezen. De Duitse delegatie is ronduit verbijsterd. De eisen behelzen niets meer of minder dan een volledige capitulatie. De eisen kunnen worden aangenomen of afgewezen; onderhandelen erover is niet mogelijk.

Er blijft voor de delegatie weinig anders over dan op 11 november 1918, met het mes op de keel, deze overeenkomst te bekrachtigen. Andriessen (2013¹¹). 581-582. De wapenstilstand gaat pas in om 11 uur. Tijdens deze laatste zes uur vallen aan beide zijden nog vele slachtoffers.

In het werk van Andriessen (2013¹¹) staat op bladzijden 583-585 een notitie van deze 'vredeszitting'. Bijlage 1

Hierna beginnen de geallieerden direct met het opstellen van een vredesverdrag, dat veel tijd kost. Pas begin juni 1919 kan een Duitse delegatie naar Versailles komen om de definitieve vredesvoorwaarden in ontvangst te nemen.

Het beruchte artikel 231.

De kern van dit verdrag, waaruit de bepalingen voortvloeien, is artikel 231 in deel VII, waarin Duitsland en bondgenoten, en zij alleen, verantwoordelijk worden gesteld voor het uitbreken van de Wereldoorlog. Duitsland krijgt de schuld, de 'Alleinschuld', voor alle schade en verliezen die de geallieerden hebben geleden. Deze constatering is de basis van de bepalingen:

want wie geen schuld draagt kan bezwaarlijk ter verantwoording worden geroepen. Hiermee ligt de adder in het gras.

Zie Wikipedia: het verdrag van Versailles 1919.

De Vrede van Versailles valt het overwonnen Duitsland zwaar. Het Rijnland is gedemilitariseerd, het Saarland onder Frans mandaat geplaatst. Van 1921 tot 1925 bezetten Franse en Belgische troepen het Ruhrgebied. Duitsland moet enorme herstelbetalingen doen.

Frankrijk, België en het Verenigd Koninkrijk moeten aan de Verenigde Staten oorlogskredieten aflossen. Frankrijk en het Verenigd Koninkrijk kunnen hun status van grootmachten nauwelijks handhaven. België is van een jonge veelbelovende staat ineens een innerlijk verdeeld land geworden en zal zich nooit volledig herstellen.

In Duitsland wordt op 5 januari 1919 de DAP (Deutsche Arbeiterpartei) opgericht waarvan Hitler in september 1919 lid wordt. Karl Harrer wil als voorzitter deze partij met Anton Dexler uitbreiden tot een besloten genootschap met een 'achter de schermen' voortrekkersrol. Maar Hitler en Dexler willen een openbare politieke partij voor grote volksmassa's met toespraken met populistische thematiek. Dexler en Hitler winnen deze interne discussie waarop Karl Harrer aftreedt. Dexler wordt voorzitter maar kort daarop neemt Hitler het roer definitief over.

<p>DAP Deutsche Arbeiterpartei. 5 januari 1919.</p>
--

Op 24 februari 1920 probeert de DAP de eerste massabijeenkomst te organiseren, maar de opkomst telt maar 2000 mensen. De bevolking loopt meer warm voor de nationaalsocialistische toespraken van Hitler en de partij met de nieuwe

<p>De NSDAP 24 februari 1920.</p>
--

naam: Nationalsozialistische Deutsche Arbeiterpartei (NSDAP). Deze partij groeit snel.

In de avond/nacht van 8 op 9 november 1923 probeert Hitler, de Sturmabteilung (SA) en generaal Erich Ludendorff (conservatieve Nationalisten) in München de regering van de Weimar-Republiek omver te werpen. Deze poging bij de Bürgerbräukeller wordt door politie en leger uiteengesloten. Vier politieagenten en zestien demonstranten komen om.

Hitler wordt gevangengenomen en op 1 april 1924 op beschuldiging van hoogverraad veroordeeld tot vijf jaar celstraf. Tijdens deze detentie werkt hij aan zijn boek *Mein Kampf*. Hij komt vervroegd vrij op 20 december 1924. Door dit alles zijn Hitler en zijn partij nu in heel Duitsland bekend. Hij besluit zich voortaan te richten op de politiek.

'The Great Depression' in de Verenigde Staten.

Er ontstaat in het wereld-bankwezen een ongekend hoge inflatie met grote sociale gevolgen, zoals massale werkloosheid, ook in Duitsland en conflicten die op een burgeroorlog beginnen te lijken. Politieke extremisten, voornamelijk communisten en nationaalsocialisten, winnen veel aanhang.

In 1933 neemt Hitler als leider van de nationaalsocialisten de macht over. Hij verklaart zich tot rijkskanselier van Duitsland van 1933 tot +1945 en staatshoofd als Führer en rijkskanselier van 1934 tot +1945.

'De hoofdoorzaak van zijn uiteindelijk grote succes bij de meerderheid van de Duitsers zijn de indrukwekkende resultaten die zijn minister van Economische Zaken, Horace Schacht (1877-1970), bereikt. In korte tijd daalt de werkloosheid en stijgt het besteedbaar inkomen. Hitler's eigen indrukwekkende resultaten op het gebied van de buitenlandse politiek, dragen ertoe

bij: de herinname van het Rijnland, de annexatie van het Saargebied en de Anschluss van Oostenrijk. Bij al deze successen, die enerzijds zonder enige reactie van het buitenland worden bereikt en waarbij anderzijds het Duitse, diep gekwetste zelfgevoel wordt opgekrikt, zijn de antisemitische maatregelen een verschijnsel in de marge.

Bovendien denken velen, ook de Joden, dat na zekere tijd het scherpe antisemitisme wel weer zou verminderen. Dit gevoel wordt nog in de hand gewerkt doordat in 1936 - zoals we nu weten - omwille van de Olympische Spelen in Berlijn een groot aantal anti-Joodse maatregelen wordt verzacht en vele Joden uit concentratiekampen worden vrijgelaten.'

Meijer (2004). Pp. 103-105.

Zo verandert Hitler Duitsland van een beginnende democratie, - de Weimarrepubliek -, in een totalitaire staat met zichzelf als de absolute dictator, die elke tegenstand tegen zijn regime op meedogenloze wijze de kop indrukt.

Eén Rijk, één Volk, één leider.

In de beleving van Hitler en binnen zijn NSDAP leeft de op-

vatting dat Duitsland moet worden: één Rijk, één Volk, met één Leider. Ieder die niet tot dit rijk of tot dit volk behoort of Hitler niet erkent is een smet op dit ideaal en moet monddood worden gemaakt, geweerd, vastgezet, geselecteerd, geconcentreerd of vermoord worden.

Deze ideologie geeft vrij baan aan extreem racistische ideeën contra de Verlichting en de Franse Revolutie van 1789; kort uitgedrukt: contra 'gelijke rechten voor iedereen'.

Napoleon heeft door zijn wetgeving gelijke rechten toegestaan aan iedereen, ook aan de joodse bevolking in zijn keizerrijk. Omdat Joden op grond van hun traditie zeer leergierig en ijverig zijn, worden ze in korte tijd in Midden-Europa succesvoller dan menig niet-joodse advocaat, arts, journalist, zakenman, onder-

nemer of wetenschapper. Oorzaak van afgunst voor menigeen.

Hitler kent de visie van de christelijke kerk over de moord 'door de Joden' bijna tweeduizend jaar geleden van Gods eigen Zoon.

Religieus motief?

Duizenden Duitsers en Oostenrijkers hebben dit zo op school geleerd en in de kerken gehoord. Deze visie was ook opgenomen in de voorbeden tijdens de liturgie van Goede Vrijdag. De verachting van Joden zit dan ook bij gelovige mensen heel diep. Bijlage 2.

Hitler vindt steun in de visie van Houston Steward Chamberlain (1855-1927) in zijn werk *Die Grundlagen des Neunzehnten Jahrhunderts* (1898).

'Misschien nog erger was de invloed van de supernationalistische en racistische historicus Heinrich von Treitschke (1834-1896). Hij had als welbespraakt hoogleraar direct toegang tot de toekomstige intellectuele elite van Duitsland'. Meijer (2004), 102.

Chamberlain en Stoecker trachtten aan te tonen dat Joden op grond van erfelijke kenmerken lager stonden dan 'Ariërs'.

De naam "Ariër" is ontleend aan het Sanskriet en staat voor *edel* of *de spirituele*.

Wie zijn dan de 'Ariërs'?

Ariërs vestigen zich ruim 5000 jaar geleden in het huidige Iran en omstreken en later ook in de noordelijke helft van het Indisch Subcontinent. Later emigreren ze naar Duitse gebieden. Deze 'edelgermanen', 'Übermensen', hebben de plicht hun ras zuiver te houden en mogen geen vermenging dulden met niet-

'De nacht van de lange messen', 1934.

Ariërs: 'Untermensen'. Om

een superras te creëren worden jonge Arische mannen - dat wil zeggen mannen met 'juiste' lichaamskenmerken zoals blond haar, blauwe ogen en goede

verhoudingen' aangemoedigd om bij Arische vrouwen - met dezelfde raskenmerken - kinderen te verwekken in een 'Lebensborn-huis'. Duitse vrouwen die een groot aantal kinderen weten te baren, krijgen onderscheidingen en worden met premies beloond. Het mag duidelijk zijn dat Hitler met deze ideeën geïnfecteerd en gevangen in eigen trauma's van Wereldoorlog I, met zijn ophitsende redevoeringen massa's Duitsers over de streep trekt.

Op 16 maart 1935 roept Hitler zichzelf uit tot opperbevelhebber van de 'nieuwe Wehrmacht'. 'Hitler's verklaring is tweeledig: aan de ene kant een internationaal-financieel-Wereldjodendom dat Duitsland wil vernietigen, onder meer door het *Diktat von Versailles* en door de enorme inflatie. Aan de andere kant bestaat er een joods volk met uitermate minderwaardige eigenschappen, dat zich voorgenomen heeft door rassenvermenging het edele Germaanse bloed van het Duitse volk te vernietigen. Hoe minderwaardig dit joodse volk wel is, aldus Hitler, kun je het duidelijkst zien door in Poolse en Russische getto's te kijken naar de daar levende bevolking.

Tijdens de 'Nacht van de Lange Messen', - zaterdag 30 juni tot maandag 2 juli 1934 - laat Heinrich Himmler de hele top van de Sturmabteilung (SA) vermoorden door de Schutzstaffel (SS: Hitler's persoonlijke lijfwacht). Indirect had de actie de goedkeuring van de Reichswehr, niet-nazi's binnen de regering, rijkspresident Von Hindenburg en de Duitse grootindustrielen. Allen hadden belang bij de uitschakeling van de SA.

De 'Sturmabteilung' (SA), bekend als 'Bruinhemden', wordt in 1921 opgericht om de massa's bij grote evenementen van de SDAP in toom te houden en politieke tegenstanders te controleren. Ze treden op als 'knokploegen'.

Op gegeven moment telt de SA 4 miljoen mannen als leden. Omdat volgens de leiding van de

SA de sociale hervormingen niet snel genoeg gaan, krijgt de groep de verdenking aan te sturen op een machtsovername. Vandaar de rigoureuze actie: 'Nacht van de lange messen'.

De 'Schutzstaffel' (SS), bekend als 'Zwarthemden' is een paramilitaire organisatie binnen de Duitse nazipartij, de NSDAP, opgericht in 1925, als de persoonlijke lijfwacht van Hitler. De SS heeft haar eigen kentekens, uniformen en militaire rangen. Ze is in de processen van Neurenberg formeel bestempeld als 'misdadige organisatie'.

De rassenwetten 1935.

Op 15 september 1935 worden de Neurenburger rassenwetten ingevoerd. Zij kwamen voort uit de in de Verenigde Staten algemeen geldende sociaaldarwinistische denkwijze.

De wetten waren bedoeld om de situatie aangaande het ontnemen van de rechten van de Joden, die in de jaren voorafgaand stapsgewijze was ontstaan, te codificeren. Wikipedia. Zie bijlage 3

De Olympische spelen zijn al in 1931 aan Duitsland toegedacht en zullen daar in 1936 gehouden worden. Hitler voelt er eerst niets voor, maar bedenkt zich.

De Olympische Spelen 1 juli 1936.

Hij grijpt deze zomerspelen aan om in Berlijn een symbool te laten zien van een 'herrijzend Duitsland'. De uitsluitingswetten tegen Joden worden verzacht, maar niet opgeheven. Joodse deelnemers zijn welkom, maar halen de kwalificaties niet door gebrek aan training, die hen is ontzegd.

Zo wapperen Olympische vlaggen naast hakenkruisvlaggen van de NSDAP.

De zwarte Amerikaanse atleet Jesse Owens wint vier gouden medailles bij de 100 en 200 m sprint, de 4 x 100 m estafette en bij het verspringen.

De Führer schudt op de eerste wedstrijddag alleen Duitse winnaars de hand en wordt daarvoor op de vingers getikt door het Internationaal Olympisch Comité: 'Ofwel je feliciteert voortaan elke medaillewinnaar, ofwel geen enkele', krijgt Hitler te horen. Hij kiest voor het laatste.

De bewapening van nazi-Duitsland.

De bepalingen van het vredesverdrag van Versailles staan niet toe zware wapens te hebben; daarom ontwikkelen Duitse technici lichte terreinwagens die in een overval-strategie – de Blitzkrieg – goed inzetbaar zijn. Fabricage van deze bewapende voertuigen, van vliegtuigen en duikboten komt op gang en geeft werk aan duizenden.

Hitler's populariteit blijft groeien omdat hij door de wapenproductie en de aanleg van 'Autobahnen' - waar zijn voorganger Franz von Papen de aanzet toe gegeven had -, werk geeft aan duizenden mensen. Zo wint Hitler en zijn NSDAP aan gewicht en belangrijkheid.

De 'Wehrmacht' van Hitler.

Op 16 maart 1935 roept Hitler zichzelf uit tot opperbevelhebber van de 'nieuwe Wehrmacht'.

Het is een leger van dienstplichtigen en zal initieel worden opgebouwd rond 36 divisies en 12 legerkorpussen bestaande uit de 'Heer' (landmacht), 'Luftwaffe' (luchtmacht) en de 'Kriegsmarine' (zeemacht). In de praktijk functioneert de Waffen-ss, - de militaire tak van de ss -, als een onderdeel van de Wehrmacht. Deze troepen worden vaak ingezet als elite-eenheden.

Waschmann, Nikolaus (2015) *KL*. 241 vv

Door het aannemen van de rassenwetten in 1935 wordt het leven van de 600.000 Joden in Duitsland

moelijker: geen ambtelijke functies; Joodse studenten worden geweigerd aan universiteiten. In 1938 zijn al 150.000 Joden uit Duitsland gevlucht.

Op 12 maart 1938 bezet nazi-Duitsland het 'Heimland' Oostenrijk, waar naar schatting 20-duizend Poolse Joden wonen en werken.

Hitler wil Duitsland 'ontjoden' en geeft op 18 oktober 1938 bevel om de Pools-Duitse Joden het land uit te zetten. De leider van deze actie is Adolf Eichmann.

Alle joodse bezittingen vervallen aan Nazi-Duitsland. Duizenden Joden worden in preventieve hechtenis genomen, anderen worden in treinen afgevoerd naar de Poolse grens en stranden in het niemandsland tussen Duitsland en Polen.

De actie van Herschel Grynszpan op maandag 7 november 1938.

Gegevens ontleend aan Smeets, (2013).

***De wanhoopsdaad.* Amsterdam: De Balans.**

Eén van de gedeporteerde families is de familie Grynszpan uit Hannover die daar al 27 jaar legaal woont. De 17-jarige zoon Herschel verlaat Duitsland en verblijft na omzwervingen in 1938 illegaal bij zijn oom Abraham en tante Chawa Grynszpan in Parijs (Smeets 40). Op 15 augustus 1938 ontvangt hij een uitzettingsbevel.

Om de familie niet in gevaar te brengen, verhuist hij naar een klein kamertje op de vijfde verdieping aan de Rue Martel nr 8 waar hij op een oude matras slaapt.

Op 3 november 1938 ontvangt hij een schokkende brief van zijn zus.

Foto van Grynszpan direct na de moord-aanslag op 7 november 1938 in de cel van een Parijs' politiebureau (Hollandse Hoogte). Smeets. (2013) Fotobijlagen.

Ook verhalen in Joodse kranten maken hem woedend op nazi-Duitsland.

Hij maakt een plan, koopt een pistool en munitie.

Correct gekleed gaat Grynszpan op maandag 7 november 1938 even na half tien naar de Duitse ambassade te Parijs om, zoals hij zelf zegt, *'een daad te stellen die in de wereld niet onopgemerkt zou blijven.'*

Hij meldt zich op aanwijzing van de bewakende Franse politie bij de portiersloge, nog even bezet door de vrouw van de portier. Hij geeft als reden van zijn bezoek op, dat hij belangrijke documenten heeft af te geven aan een secretaris.

De portierster verwijst hem naar de ambassadebode verderop, maar onderweg daarheen wordt Grynszpan opgevangen door Wilhelm Nagorka, medewerker van de Ambassadeur.

Deze biedt hem aan de documenten te overhandigen, maar Grynszpan zegt dat hij de stukken absoluut persoonlijk moet overhandigen om er een toelichting bij te geven. De bode brengt hem naar de wachtruimte zonder een formulier te laten invullen. Smeets 53.

Ernst vom Rath, de jongste (27 jaar) diplomaat is al aanwezig. Hij ontvangt onaangekondigde gasten. De bode brengt Grynszpan daarheen. Na een korte inleiding vraagt Vom Rath deze documenten te mogen inzien. In plaats daarvan haalt Grynszpan de revolver te voorschijn en schiet op vom Rath tot het magazijn leeg is. Vijf schoten. Slechts twee kogels treffen doel, maar dat is genoeg.

Vom Rath is gewond, baant bloedend zich een weg naar de deur, geeft Grynszpan nog een vuistslag en schreeuwt om hulp.

Grynszpan laat zich zonder veel tegenstand arresteren en vraagt hem over te dragen aan de Franse politie die vóór de ambassade dienst doet. Dat gebeurt. (Smeets 55)

Al op dinsdag 8 november 1938 worden alle joodse kranten en tijdschriften verboden. Vom Rath wordt overgebracht naar een ziekenhuis en overlijdt op

woensdag 9 november.

Het voert te ver de ontwikkelingen hierna in detail te beschrijven. Dit is gedaan door Smeets (2013) en Andriessen (2013¹¹).

Herdenking Hitler-Putsch.

In de avond/nacht van 8/9 november herdenken de nazi's jaarlijks in

München de Bierkeller-of Hitler-Putsch: de mislukte poging van Hitler en zijn aanhangers in 1923 om de Weimarrepubliek omver te werpen. Hitler en Goebbels zijn 1938 bij de herdenking in München aanwezig.

Tijdens de bijeenkomst in het stadhuis, spreken ze met elkaar. Goebbels schrijft in zijn dagboek dat Hitler hem toen toestemming gaf voor een 'demonstratie'. Hitler verlaat na een toespraak de herdenking rond 21.30 uur. Direct daarna spreekt rond 22 uur Goebbels. Hij deelt mee dat Baron Ernst vom Rath aan een moord is bezweken.

'Moet ik u vertellen tot welk ras het vuile zwijn behoorde dat deze lage misdaad heeft begaan? Een jood!'

Volgens Goebbels is het niet alleen de schuld van Grynszpan, het hele Jodendom is verantwoordelijk. Hij roept de aanwezigen op deze aanval van het internationale Jodendom niet onbeantwoord te laten.

'We moeten wraak nemen!'

Met deze actie wil Goebbels weer in aanzien komen bij Hitler, die kwaad op hem is vanwege zijn liefdesaffaire met de Tsjechische actrice Lida Barova. Goebbels schrijft in zijn dagboek dat Hitler instemde met de actie en vond *'dat het voor de Joden tijd was om de razernij van het volk te voelen.'* – Nazibonzen stuurden als bezetenen instructies naar hun ondergeschikten in het hele land en binnen enkele uren gingen de plaatselijke nazibruten overal los. Aschnann (2015) Hfd 3, Joden p. 253, noot 278 (p. 938)

De Gestapo en zijn eenheden moeten zich voorbereiden op de arrestatie van 20.000 tot 60.000 Joden vooral welgestelde en jonge mannen; ze ter plaatse detineren en regelen dat ze snel naar concentratiekampen werden overgebracht. 253

In veel steden werden de gevangenen en plein public door triomferende nazi's vernederd. In de literatuur worden deze Joodse slachtoffers genoemd: 'De november -Joden'.

'Het concentratiekampstelsel van de SS was plotsklaps ingrijpend veranderd. Nog nooit had het zoveel gevangenen bevat: binnen enkele dagen ongeveer 50-duizend. 255

'Begin 1938 waren er 5 % Joden; nu waren ze in de meerderheid. De SS in kamp Sachsenhausen besloot hen aan het werk te zetten in de beruchte baksteenfabriek, waar veel ongelukken plaatsvonden en medische verzorging schaars was.' 257

'Op 20 april 1939 viert Hitler zijn vijftigste verjaardag. Himmler stemt ermee in dit te vieren met amnestie van duizenden gevangenen, onder wie vele november- Joden. Het aantal gedetineerden in kampen bedroeg toen 22-duizend. Op 1 september 1939 bij het begin van WO II waren er 21.100 gevangenen. 362

De materiele schade.

In de Kristallnacht worden ongeveer 7500 winkels en bedrijven van Joden vernield. Ook joodse huizen, scholen, begraafplaatsen en ziekenhuizen moeten het ontgelden. Het wordt de brandweer verboden om de branden te blussen. Wikipedia s.v. Kristallnacht Volgens recent onderzoek verwoesten branden 1.000 tot 2.000 synagogen.

Het lot van Grynszpan.

Wikipedia: 'Grynszpan wordt 20 maanden gevangen gehouden in een jeugdgevangene'

nis te Fresnes, zonder vorm van proces. De Franse overheid geleid door de Jood Léon Blum levert hem niet uit, omdat hem dan een zekere dood wacht

Internationaal wordt 30 duizend dollar ingezameld voor zijn verdediging. Bij de inval van Duitsland in Frankrijk zit hij opgesloten in de gevangenis in Bourges. Op 18 juli 1940 wordt hij illegaal naar Duitsland overgebracht, om te worden ondervraagd door de Gestapo.

In 1942 wordt hij gedeporteerd naar kamp Sachsenhausen. Zijn lot is onbekend en hij wordt in 1960 officieel dood verklaard.

Grynszpan's ouders vluchten naar de Sovjet-Unie en emigreren naar Israël, waar ze een rol spelen in het proces tegen Adolf Eichmann in Jeruzalem in 1961.

Opvangkamp Westerbork.

Willy Lindwer .(2013). Pp. 19 vv

Ofschoon de Nederlandse regering afwijzend staat voor opname van Duitse vluchtelingen, besluit men na de Kristallnacht, mede onder invloed van de publieke opinie, 7-duizend Joden toe te laten.

In februari 1939 besluit de regering een kamp te bouwen voor de vluchtelingen uit Duitsland die nu verspreid wonen in Nederland.

Gedacht wordt aan een terrein bij Elspeet; dat gaat niet door vanwege protest van de bevolking, de ANWB en koningin Wilhelmina. Dan kiest men voor een kamp in Drente waar de Staat eigen grond heeft: een vlakte van heide en veenplaatsen op ongeveer 10 km van Assen. De regering vindt dat de Joodse gemeenschap de kosten moet dragen voor dit project. Er wordt een directeur benoemd, die verantwoording af moet leggen aan de Minister van Binnenlandse Zaken onder wie het Centrale Vluchtelingenkamp valt. Op 9 oktober 1939 komen de eerste 22 Duits-joodse

vluchtelingen per bus in Westerbork aan. Er waren toen nog weinig faciliteiten; deze worden aangevuld door de aanwezigen.

Op dinsdag 10 oktober 1939 wordt het Kamp officieel geopend. Ofschoon de nazi's Westerbork aanvankelijk met rust laten, neemt de ss op vrijdag 1 juli 1942 het kamp over als '*Polizeiliches Durchgangslager*'. Bron: Herinneringscentrum kamp Westerbork.

**Rudolf Werner Breslauer.
De Joodse kampfotograaf
van Westerbork.**

**Rudolf Werner
Breslauer wordt
in 1904 in Mün-
chen geboren,
volgt een oplei-**

ding aan de Academie voor Kunstfotografie en werkt in de drukkerij van zijn grootvader.

Hij trouwt met Hella WeiSSman. Onder druk van de naziterreur vlucht het gezin met drie kinderen naar Nederland en woont in Leiden. Op 1 juli 1942 nemen de nazi's kamp Westerbork over en wordt het gezin Breslauer daarheen getransporteerd. Daar doet vader fotografisch werk: pasfoto's maken. Ook Zuster Judith is door hem gefotografeerd. Deze foto is niet bewaard gebleven.

**Op 12 oktober 1942 wordt Albert Gemmeker aange-
steld als kampcommandant. Hij geeft Breslauer op-
dracht het kampeleven te fotograferen en begin 1944
een film te maken. Die film van 70 minuten is een
uniek document en wordt in 1967 gebruikt in de aan-
klacht tegen Gemmeker.**

**Op 4 september 1944 worden Breslauer, zijn vrouw
en hun drie kinderen in transport 92 met 2.082 ande-
ren naar Theresienstadt gedeporteerd. Op 24 oktober
worden ze doorgestuurd naar Auschwitz, waar Rudolf
Breslauer direct wordt vergast. Alleen dochter Ursula
blijft in leven en woont, gehuwd, in Israel met de
naam Chanita Moses Breslauer.**

Lindwer Pp. 48-52.

Literatuur, bijlagen, illustraties.

Literatuur

Andriessen, J.H.J. (2013¹¹) *WO I. De eerste wereldoorlog in oto's.* Rebo Productions b.v.

Lindwer, Willy (2013). *Getuigen van Westerbork.* Kamp van hoop en wanhoop. Hilversum: JUST Publishers.

Meyer, Hajo G. (2004²). *Het einde van het Jodendom.* Persoonlijke beschouwingen over Jodendom, Holocaust en Israel. Vertaling van gedeelten uit het Engels door Margreet de Boer. (2003). Amsterdam: VaSSallucci.

Smeets, Sidney (2013). *De Wanhoopsdaad.* Hoe een zeventienjarige jongen de Kristallnacht ontketende. Amsterdam: Uitgeverij Balans

**Waschmann, Nikolaus (2015). *KL.* New York: Farrar, Straus, Giroux.
Nederlandse vertaling: Paul Heijman, Nannie Plasman, Jan Willem Reitsma, Pon Ruiters, Frits van der Waa (2015) *KL Een geschiedenis van de naziconcentratiekampen.* Amsterdam | Antwerpen: De Bezige Bij.**

Bijlagen

Bijlage 1.

Versailles, vredesverdrag. Juni 1919.

'Toen de Duitse delegatie de Spiegelzaal (Versailles, Parijs) betrad verstomde het rumoer. Clemenceau stond op en met hem de 200 gedelegeerden. De Duitse minister van Buitenlandse Zaken, Ulrich von Brockdorff-Rantzau (1869-1928) liep aan het hoofd van zijn delegatie langzaam langs de zwijgende ma-Sa naar de hun toegewezen zetels, boog stijfjes en ging zitten.

Ook alle aanwezigen zetten zich weer neer, met uitzondering van Clemenceau, die na een kort welkomstwoord tot de aanwezigen, zich tot de Duitse delegatie wendde met de woorden:

'Heren afgevaardigden van Duitsland. We zijn hier bijeengekomen om onze rekeningen definitief te vereffenen. U heeft om vrede gevraagd, wij zijn bereid u die te geven. We zullen u thans onze voorwaarden overhandigen. U krijgt ruim de tijd ze te bestuderen, maar het moet u duidelijk zijn dat de geallieerden volledige genoegdoening wensen. We verwachten uw antwoord binnen twee weken. Wenst u nog wat te zeggen?'

Von Brockdorff-Rantzau maakte door het opsteken van zijn hand duidelijk, dat hij inderdaad wat te zeggen had.

Toen hij met spreken begon stond hij niet op maar bleef, tot verbijstering van alle aanwezigen, zitten. Het signaal was duidelijk en werd ook door iedereen ervaren als een klap in het gezicht, vooral ook omdat Clemenceau wel was gaan staan toen hij het woord tot de Duitsers richtte.

'Wij voelden bij onze binnenkomst al de haat die u ons toedraagt', zo begon von Brockdorf met stemverheffing.

'Van ons wordt verwacht dat wij zullen erkennen dat wij als enigen schuld hebben en verantwoordelijk zijn voor het ontstaan van de oorlog. Zo'n erkenning zou uit mijn mond echter een leugen zijn.

Duitsland en het Duitse volk zijn er steeds rotsvast van overtuigd geweest slechts een defensieve oorlog te hebben gevoerd en ik ontken hier ten stelligste dat Duitsland als enige de schuld draagt. Als u straks over schadevergoeding gaat praten, verzoek ik u te bedenken dat het u zes weken heeft gekost om de wapenstilstandseisen aan ons te overhandigen en zes maanden om daarna de vredeseisen te formuleren. De honderdduizenden onschuldige Duitse burgers, vrouwen en kinderen, die na 11 november 1918 nog

de hongerdood moesten sterven omdat u de blokkade continueerde, werden opzettelijk de dood ingejaagd en wel nadat u de overwinning al had behaald en uw veiligheid meer dan verzekerd was.

Ik verzoek u aan hen te denken als u spreekt over begrippen als schuld en straf.' Daarmee was zijn toespraak beëindigd.

Het was even doodstil in de zaal, maar daarop brak er een luid tumult los. Clemenceau hamerde om stilte en sloot daarop de vergadering. De Duitse delegatie verliet de zaal en men hoorde Brockdorff-Rantzau luid tegen de andere delegatieleden zeggen: 'Wat denkt die seniele oude Clemenceau wel om ons zo te vernederen. De enige manier om hem mijn minachting te laten voelen was door te blijven zitten. We zullen dit nooit vergeten en deze schande eens uitwissen.'

Profetische woorden die al snel in vervulling zouden gaan. Het verdrag van Versailles zou voor de wereld inderdaad rampzalige gevolgen hebben.' Andriessen (2013¹¹). 584.

Bijlage 2.

De Joden en de dood van Jezus in de visie van de Keken.

Exegese: Mat 27,25 'Ten antwoord zegt heel de gemeenschap: zijn bloed over ons en over onze kinderen! 'Mat 27,25. OuSSoren.

Dr J.T. Nielsen: Het evangelie naar Mattheus III, p. 148-149.

Matteus ontleent zijn tekst aan het Oude Testament. 'Van een bewust aanvaarden van de verantwoordelijkheid van de moord op Jezus is geen sprake. De termen 'Godsmoordenaars' en 'de bloedschuld van het joodse volk' zijn onbijbels, onchrsielijk en onmenselijk. Dit gif van het antisemitisme vindt zijn oorsprong NIET in dit vers.' 149.

Hitler's kennis van deze teksten.

Hitler kent wellicht uit de liturgie van Goede Vrijdag de serie schriftlezingen, gevolgd door voorbeden,

waaronder als achtste, die voor de Joden. Deze waren opgenomen door Paus Pius V in het Missale Romanum, 14 juli 1570.

De bede luidt:

Laten we bidden voor de trouweloze Joden; dat onze God en Heer de sluier van hun hart wegneemt en dat ook zij erkennen Jezus Christus, onze Heer.

Almachtige, eeuwige God, zelfs de trouweloze Joden stoot Gij niet weg van uw barmhartigheid. Verhoor onze gebeden die wij voor de verblindings van dat volk tot U richten, opdat zij het licht van Uw waarheid, dat Christus is, mogen erkennen en daardoor aan hun duisternis ontrukkt worden, door Jezus Christus onze Heer. Amen.

Het protest van Sophie van Leer in 1925

De Nederlandse katholieke geworden Jodin Sophie van Leer richt zich in 1925 tot de Nederlandse kardinaal van Rossum met het verzoek deze voorbede te veranderen, maar dit leidt tot niets. Daarna richt zij op de *Amici Israel*, tot verbetering van de verstandhouding tussen de Katholieke Kerk en het Joodse volk.

In 1928 zijn 3-duizend priesters lid, 287 bisschoppen en enkele kardinalen. Ook richt *Amicci Israel* een verzoek tot Paus Pius XI om de woorden *perfidis Judaeis* en *judaicam perfidiam* (trouweloze Joden en Joodse trouweloosheid) te schrappen. Ook vraagt men toe te staan het gebed voor de Joden geknield te mogen bidden. Alle verzoeken worden afgewezen.

Pas in 1955 – 10 jaar na de Holocaust – staat Paus Pius XII toe het gebed geknield uit te spreken.

In 1959 schrapt Paus Johannes XXIII de term 'trouweloze Joden'.

1965 Voortgaande visie.

In 1965 verschijnt *Nostra Aetate* van het Tweede Vaticaanse Concilie, waarin gezegd wordt dat de Kerk 'niets afwijst wat er aan waars en heilig is' in andere

godsdiensten.

Over het Jodendom: *'Er mag wat tijdens zijn (Christus') lijden is misdreven niet alle Joden van die tijd zonder onderscheid en evenmin de Joden van onze tijd worden aangerekend.'*

'En al is de Kerk het nieuwe volk Gods, toch mag men de Joden niet voorstellen als door God verworpen of als vervloekt, alsof dit zou zijn af te leiden uit de Heilige Schrift.'

1970: Nieuwe voorbeden in Missaal.

Hierop wordt in het Missaal van 1970 een geheel nieuwe bede opgenomen voor Goede Vrijdag:

'Almachtige, eeuwige God, Gij hebt Uw belofte toevertrouwd aan Abraham en zijn volk. Verhoor genadig de gebeden van Uw Kerk: dat Gij het volk dat Gij het eerst hebt uitverkoren tot de volheid van de verlossing komt. Door Christus, onze Heer. Amen.'

2007 Weer een stap terug.

In 2007 staat Paus Benedictus XVI aan priesters toe het gebruik van de Tridentijnse ritus, dus het missaal uit 1962. Daarin staat de 'oude' Goede Vrijdag voorbede.

Vanwege protest, wordt de tekst in 2008 aangepast, maar afwijkend van die uit 1970. Want in de bede van 2008 is geen sprake meer van 'trouweloosheid', maar roept men God op tot het verlichten van het hart van het Joodse Volk.

Ook bidt men dat: *'ze Jezus Christus erkennen als redder van alle mensen.'* Verschillende Joodse instellingen zien deze nieuwe formuleringen als een stap terug ten opzichte van 1970. Bron RKK 2014.

Bijlage 3. De rassenwetten.

Deze wetten verbieden Duitsers om te trouwen met Joden. Duitse Joden worden hun burgerrechten ontnomen. Op deze manier proberen de nazi's Joden het leven zo zuur te maken dat ze 'vrijwillig' uit Duitsland zouden vertrekken. Later escaleert deze racistische wetgeving in de tendens dat Joden en andere 'inferi-

eure elementen' uitgeroeid moeten worden. Dat maakt de weg vrij voor de Holocaust.

De wetgeving valt uiteen in drie delen, uitgebreid in Wikipedia.

- 1) De *Burgerschapswet* geeft regels rond het Duitse staatsburgerschap.
- 2) De *Wet ter bescherming van het Duitse bloed en de Duitse eer* verbiedt alle seksuele relaties, huwelijken tussen Duitsers en nietDuitsers
- 3) De *Wet ter bescherming van de genetische gezondheid*
NB Ook o.a. Denemarken, Finland, de Verenigde Staten en Zweden kenden rassenwetten.

De status van Zuster Judith Mendes da Costa.

Met betrekking tot de status van Portugese en Spaanse Joden in Nederland, die bij razzia's als Nederlandse Joden worden aangemerkt, vraagt notaris A.N. Kottling inzake Zuster Judith aan de Rijksinspectie van de Bevolkingsregisters te Den Haag op 12 augustus 1942 hoe haar status is.

Op 12 juli 1943 komt de BESLISSING dat zij *blijft geregistreerd als afstammeling van vier joodsche grootouders. Haar naam is geplaatst op de 'Liste von Personen portugiesischer Abstammung ohne ost-jüdische Beimischung und nicht mit Ostjuden verheiratet.* Dit document is bewaard inde Archiefdoos Judith Mendes da Costa.

Illustraties

1. Gedode militair in loopgraaf.
Foto: Andriessen, H.J. (2013¹¹). 263
2. Foto Grynszpan. Smeets.(2013).
In fotobijlagen.